
**ՄՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐԻ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ԵՎ «ՅՈՒՐԱՅԻՆՆԵՐԻ»
ՀԱՍԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՆՐՈՒՅԹԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ**

ՂԱԶԱՐ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Համաշխարհայնացման և սոցիոմշակութային արդի փոխակերպումների համատեքստում միջմշակութային փոխհարաբերությունների ու հաղորդակցության հիմնախնդիրը ձեռք է բերել տեսական ու գործնական մեծ նշանակություն: Ակնհայտ իրողություն է, որ մեր դարաշրջանը դարձել է մշակութային կամ լուրջ քաղաքակրթությունների մերձեցման և դիմաբախման դարաշրջան: Թեև այս երևույթը միշտ էլ բնորոշ է եղել մարդկության պատմությանը, բայց մեր օրերում այն առավել ցայտուն է դրսևորվում, քանի որ մարդկությունը սկզբունքորեն հայտնվել է պատմական զարգացման միասնականացման մի նոր փուլում: Համաշխարհայնացման գործընթացները, տեխնիկայի, տեղեկատվության ու հաղորդակցության նոր ձևերի զարգացումները ստեղծել են այնպիսի իրավիճակ, երբ աշխարհում տեղի ունեցող ամեն մի քիչ թե շատ նշանակալից իրադարձություն հասանելի է բոլորին և դառնում է նրանց ուշադրության առարկան: Կարելի է ասել, որ եկել է մեկ ընդհանրական համաշխարհային մշակութային տարածություն ստեղծելու ժամանակը:

Ամբողջության մեջ մարդկությունը մշտապես ձգտել է համաշխարհային կարգի հաստատմանը: Մեծ աշխարհակալները, փորձելով նվաճել ողջ աշխարհը, կամա թե ակամա նպաստել են մարդկության միասնականացման, համաշխարհային կարգի ու մշակութային ստեղծման գործընթացներին: Պետք է նկատել, սակայն, որ միասնական համաշխարհային կարգի, մշակութային, «յուրայինների» համաշխարհային հանրության ստեղծման փորձերը հիմնականում ձախողվել են:

Ժամանակակից աշխարհը ձևավորել է միջմշակութային փոխհարաբերությունների ու փոխներթափանցումների մի համընդհանուր ցանց, ինչը գլխավորապես կապված է համաշխարհային տնտեսական շուկայի ստեղծման, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տարածման և քաղաքակրթական այլ զարգացումների հետ: Փաստորեն մշակութային մերձեցման միտումը դարձել է «տեղեկատվական» հասարակության բնորոշ գծերից մեկը. մի հասարակություն, որն ամբողջովին կարելի է տեղավորել հեռուստատեկրանի վրա կամ համացանցում: Ի հավելումն ասվածի՝ գիտելիքն ու տեղեկատվությունը ձեռք են բերել առանձնահատուկ դեր և նշանակություն: Ինչպես նշում է տեղեկատվական հասարակության հայտնի տեսաբան Է. Թոֆլերը, գիտելիքը դարձել է հասարակության կառավարման հիմնական և ամենաբազմակողմանի աղբյուրը: «Այն կարող է կիրառվել պատժելու, պարգևատրելու, համոզելու, անգամ մտափոխելու և թշնամուն դաշնակից դարձնելու նպատակով: Գիտելիքը նաև ծառայում է հարստության և ուժի բազմապատկմանը»¹: Գնահատման այս

¹ Թոֆլեր Է., Գիտելիքն ու իշխանությունը տեղեկատվական հասարակության մեջ, Եր., 2006, էջ 80:

համատեքստում գիտելիքը դարձել է նաև մշակույթների մերձեցման և «յուրայինների» համաշխարհային հանրույթի ձևավորման կարևորագույն գործիք:

Նկատենք, սակայն, որ համաշխարհային մշակույթի և, հետևաբար, «յուրայինների» մեկ ընդհանուր հանրույթի ձևավորումը բախվում է մի շարք դժվարությունների, որոնց պատճառները շատ ավելի ակնառու են դառնում մշակույթի և քաղաքակրթության տարբերությունների համեմատական վերլուծության համատեքստում:

Յուրաքանչյուր մարդ ապրում է մեկ միասնական աշխարհում, որը նաև ունի շատ բարդ կառուցվածք: Այդ կառուցվածքի առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ մարդը միաժամանակ ապրում է և՛ քաղաքակրթական, և՛ մշակութային ոլորտում: Ավելին՝ նա իր գործողություններով և հաշվենկատ գործունեությամբ թեև նասնակցում է և՛ առաջին, և՛ երկրորդ տարածքների ձևավորմանը, սակայն մեկ անգամ արդեն ձևավորված այդ տարածքներն իրենց հերթին սկսում են ազդել մարդու կենսագործունեության վրա: Խնդրի դժվարությունն այն է, որ միևնույն մարդը միաժամանակ ապրում է մի շարք սոցիոմշակութային տարածություններում՝ երբեմն չնկատելով ու չտարբերելով դրանց առանձնահատկություններն ու ընդհանրությունները: Քաղաքակրթությունն ու մշակույթն այնպես են տարրալուծվել, ասես մեկ ամբողջություն լինեն: Այդ իսկ պատճառով մարդու յուրաքանչյուր ջանք կարող է դառնալ մշակույթի և քաղաքակրթության և՛ զարգացման, և՛ կործանման ազդակ: Մարդու վրա մշակութային տարածքի յուրաքանչյուր ազդեցություն հենց այդ մարդու միջոցով ազդում է նաև քաղաքակրթության վրա և հակառակը: Իսկ դա նշանակում է, որ մարդու կյանքն այս աշխարհում երկակի է. դա պատճառաբանվում է այնպիսի հանգամանքներով, որոնք բնութսով թեև տարբեր են, բայց գործում են միաժամանակ և նույն տեղում: «Աշխարհում մարդու երկակիության դրսևորումն այն է, որ մշակույթի մեջ և մշակույթի օգնությամբ նա հնարավորություն է ստանում հասնելու Աստծուն, իսկ քաղաքակրթության մեջ նրա առջև բացվում են սատանայի հետ հանդիպելու բազմաթիվ հնարավորություններ, անկախ նրանից՝ այդ մարդը հավատացյալ է, թե՞ աթեիստ: Փաստն այն է, որ նրա գործունեության տրամաբանությունը միշտ հանգում է երկակի արդյունքի»²: Մարդու կյանքի երկակիությունը դրսևորվում է, օրինակ, վարքի երկակի չափորոշիչներում՝ մեկը յուրայինների համար, մյուսը՝ օտարների:

Մարդկային գործունեության մեջ մշակութային և քաղաքակրթական տարածքների հարուցած երկակիությունը խոչընդոտում է յուրայինների համաշխարհային հանրույթի ձևավորմանը: Եթե քաղաքակրթական տարածքում տեղի են ունենում տնտեսական, ֆինանսական, գիտատեխնիկական և տեղեկատվական ոլորտների միավորման և ինտեգրման համաշխարհային գործընթացներ, ապա մշակութային տարածքում տարբեր մշակույթների ինտեգրման գործընթացը դուրս է համաշխարհայնացման տրամաբանությունից, ինչը բացատրվում է մշակույթի և քաղաքակրթության տարբերակիչ առանձնահատկություններով:

² Исаев В. Д. Человек в пространстве цивилизации и культуры. Луганск, 2003, с. 119.

Քաղաքակրթությունը մարդկանց գոյության և գործառնության այն միջոցն է, որն ապահովում է կենսագործունեության նյութատեխնիկական բազիսը՝ գոյության համար անհրաժեշտ միջոցների արտադրությունը: Քաղաքակրթության բովանդակության մեջ ներառված է ամենատարբեր միջոցների, հնարավոր մեխանիզմների, կառույցների, կազմակերպությունների, նորմերի ու կանոնների այն ամբողջությունը, որն ստեղծվում և օգտագործվում է մարդկանց նյութական կարիքների ու պահանջների բավարարման նպատակով³:

Քաղաքակրթությունն ու մշակույթը, թեև մարդու հոգևոր փորձի, հոգևոր ներունակության իրագործման արդյունք են, բայց քաղաքակրթության դեպքում այդ փորձն ունի խիստ «երկրային» աղբյուրներ և նրա համապատասխան ձևերի իրագործման գլխավոր մեխանիզմները վերարտադրությունն ու բազմաթողարկումն են: Մինչդեռ մշակույթը մարդու ֆենոմենը ճանաչելու ու հասկանալու հիմքն է: Այլ կերպ ասած՝ մշակույթը մարդու հոգևոր և էկզիստենցիալ ֆենոմենի դրսևորման ձև է: Ոչ ոք չի կարող գոյություն ունենալ որևէ մշակույթից դուրս: Մարդը ծնվում է որոշակի մշակութային համատեքստում, որոշակի մշակութային պայմաններում: Նա իր կյանքն ու գոյությունը իմաստավորում է որոշակի մշակույթի շրջանակներում և իր կենսական հիմքերը փնտրում մշակույթի մեջ, որը, ի դեպ, ունի ունիվերսալ ու նորմատիվ արժեքային բովանդակություն: Այս իմաստով «աշխարհաքաղաքացիությունը» մարդկության միասնականացման առանցքային գաղափարն է և չի «տեղավորվում» մշակութային տարածության մեջ: Որպես վերացական իդեալ՝ այն անհրազորելի է: Աշխարհաքաղաքացիությունը նույնչափ վտանգավոր է, որքան ծայրահեղ ազգայնականությունը, քանի որ այս կամ այն «մեծ ազգի» քաղաքականության մեջ կիրառվում է որպես գործիք: Մարդ անհատը չի կարող դուրս լինել որևէ հանրությանից, չի կարող գտնվել ազգությունից և ուրեմն մշակույթից դուրս: «Չրաժարվելով մեկից՝ նա անխուսափելիորեն (ակամա կամ հանգամանքների բերումով կամ էլ գիտակցաբար արված ընտրությամբ) հայտնվում է մեկ ուրիշի մեջ»⁴:

Հաճախ մշակույթ և քաղաքակրթություն հասկացությունները նույնացվում են կամ տարանջատվում են ձևական չափորոշիչներով: Երբեմն նմանօրինակ չափորոշիչ են դիտարկում նյութական և հոգևոր մշակույթները: Այս դեպքում նյութական մշակույթը ներկայացվում է հասարակության արտադրողական ուժերի, արտադրության, նրա կազմակերպման ու ղեկավարման միջոցների զարգացածությունը բնութագրող առարկաների ու համակարգերի տեսքով: Այսինքն՝ քաղաքակրթությունը դիտարկվում է որպես մարդկանց կենցաղի ու սպասարկման պահանջմունքների բավարարման միջոցների արտադրության ոլորտ: Գործառնական առումով մշակույթն ու քաղաքակրթությունը ունեն մի շարք տարբերակիչ առանձնահատկություններ:

³ Տե՛ս **Акопян К. З.** Пределы глобализации (культура в контексте глобализационных процессов) // Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых "Глобальный мир". Вып. 5(17). М., 2002, էջ 175:

⁴ **Գևորգյան Յ. Ա.**, Եկեղեցին որպես հասարակական հաստատություն և ազգային կյանքը, «Բանբեր Երևանի Համալսարանի», Եր., 2002, թիվ 2, էջ 12:

Հասարակական կյանքում մշակույթի առանձնահատուկ գործառույթներից մեկը սոցիալականացումն է. ըստ այդմ՝ մշակույթի օգնությամբ սոցիալական վարքի առանձնահատկությունները փոխանցվում են սերնդեսերունդ՝ կազմակերպելով մարդկանց և՛ կյանքը, և՛ կենսափորձը, և՛ ազգային ինքնությունը և այլն: Հասարակությունում գործող մշակութային նորմերին հարմարվելն ու սոցիալականացումը մարդուն օժտում են ինքնազգացողության, ինքնարտահայտման ու ինքնադրսևորման հնարավորություններով, ինչի շնորհիվ նա դառնում է հասարակության լիարժեք անդամ, գիտակցում իր տեղն ու դերը հասարակական կապերի ու հարաբերությունների համակարգում: Մշակույթի սոցիալականացնող գործառույթը մարդուն հաղորդակից է դարձնում իր ժողովրդի ավանդական կյանքի արժեքներին ու կազմակերպմանը, նպաստում է ազգային պատկանելության գիտակցության ձևավորմանը: Մինչդեռ քաղաքակրթությունը չունի սոցիալականացման էթնոմշակութային գործառույթ: Քաղաքակրթությունը չեզոք է մարդու ազգային և էթնոմշակութային կողմնորոշումների նկատմամբ:

Մշակույթը կատարում է հասարակության հոգեբանական կայունության ապահովման գործառույթ: Այն հասարակություններում, որտեղ մշակույթը զուրկ է այս գործառույթից, տիրում է անկայունություն և էկզիստենցիալ վակուում: Մինչդեռ այս հարաբերություններում քաղաքակրթությունը չեզոք է և չի առաջնորդվում բարոյական նորմերով ու արժեքներով:

Մշակույթը ունի ազգային բովանդակություն, հետևաբար կատարում է ազգապահպան գործառույթ: Քաղաքակրթությունը չունի ազգային բնույթ և այս առումով ևս չեզոք է⁵:

Ազգային, էթնոմշակութային և բարոյական արժեքների հանդեպ չեզոքության իր հատկանիշներով քաղաքակրթությունը հնարավորություններ է ընձեռում, որպեսզի համաշխարհայնացման արդի գործընթացներում տարբեր մշակույթների ներկայացուցիչներ կարողանան համագործակցել և նույնիսկ մասնակից դառնալ «յուրայինների» համաշխարհային հանրույթի (ֆինանսատնտեսական, միջազգային հասարակական կազմակերպություններ, համացանցային վիրտուալ խմբեր և այլն) ձևավորմանը: Պետք է նկատել, սակայն, որ մշակութային առումով համաշխարհայնացումը միշտ էլ հետ է մնում քաղաքակրթային գործընթացներից, քանի որ հոգևոր մշակույթը շատ ավելի դժվարությամբ է ենթարկվում ձևայնացման և ինստիտուտացման⁶:

Սովորույթներն ու հազարամյակներով հղկված և ձևավորված մշակույթները նոր պայմաններին հարմարվելու համար որոշակի շրջան պետք է անցնեն, որը, սակայն, հարյուրամյակների խնդիր է: «Այնինչ գլոբալ վերափոխումների գործընթացները ժամանակային հապաղումներ չեն կարող հանդուրժել, ավելին՝ դրանց արհեստական դանդաղեցումը կհանգեցնի սոցիալական լայնամասշտաբ աղետների»⁷:

⁵ Տե՛ս **Самохилова В. И.** Культура, цивилизация, глобализация // Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых "Глобальный мир". Вып. 7(30). М., 2003. էջ 63 - 67:

⁶ Տե՛ս **Акопян К. З.** նշվ. աշխ., էջ 193:

⁷ **Շահինյան Ս. Մ.**, Գլոբալիզացիայի հակասությունները, Եր., 2003, էջ 13 - 14:

Մշակույթների մերժեցման գործընթացը կարող է ընթանալ երկու ճանապարհով:

Առաջին՝ մշակութային միասնականացումն ընթանում է մեկ մշակույթի առաջատարության ու գերակայության պայմաններում, երբ մյուս մշակույթներին պարտադրվում են առաջատար մշակույթի զարգացման, վարքի, նորմերի, արժեքային համակարգերի, սոցիալական կարգի կազմակերպման մոդելները: Նման դեպքում անտեսվում և արհամարհվում են ազգային մշակույթների յուրահատկությունները, դրանք որակվում որպես «անցյալի մնացուկներ», նախապաշարումներ, «լուսանցքային - գավառական» ու ազգայնական երևույթներ, որոնք ենթակա են հաղթահարման: Այս ճանապարհը փակուղային է և կարող է կործանարար լինել այն ազգային մշակույթների համար, որոնք անպատրաստ են «ճակատագրի» անողորմ հարվածներին: Մշակութային միասնականացման այս մոդելը, որը կարելի է անվանել մշակութային իմպերիալիզմ, կարող է դառնալ ինչպես մշակութային և քաղաքակրթական բախումների ու պատերազմների, այնպես էլ քաղաքական և մշակութային անջատողականության ծավալման և օտարման պատճառ: «Այս աշխարհում մշակույթները ծաղկում ու բարգավաճում են, բայց աշխարհն ինքը, առհասարակ, չի խրախուսում մշակութային իմպերիալիզմ կոչվածը, այսինքն՝ չի ստիպում, որ այս կամ այն մշակույթը գերակայի ու տարածվի, լցնի քաղաքական տվյալ միավորը»⁸: Մշակութային մենիշխանության հաստատման միտումները էլ ավելի խորացան հատկապես համաշխարհայնացման արդի պայմաններում: Համաշխարհայնացումը ինքնին նշանակում է սահմանների հաղթահարում: Այսօր այդ հաղթահարումը ընթանում է «արևմտականացման» և «ամերիկանացման» մոդելների շրջանակներում: Առաջին հայացքից Արևմուտքի «առաջարկած» արժեքները, վարքի ձևերն ու նորմերը, կառավարման մեխանիզմներն ու մոդելները կրում են համամարդկային բնույթ, և թվում է, թե դրանք պետք է նպաստեն համամարդկային «յուրայինների» հանրույթի և մշակույթի ստեղծմանը կամ մշակույթների ինտեգրմանը: Սակայն դրանցում հաշվի չեն առնված առանձին ազգային մշակույթների առանձնահատկություններն ու նրբությունները: Օրինակ, հետգաղութային երկրներում կառավարման ազատական - ժողովրդավարական ձևի ներդրումը ոչ միայն հաջողություն չունեցավ, այլև առաջացրեց սոցիոմշակութային խառնաշփոթ ու կոնֆլիկտային իրավիճակներ: Բանն այն է, որ այդ երկրներում կառավարման ավանդական ձևը եղել է միապետությունը, որին բնորոշ էր սոցիալական շերտավորման բրգածև համակարգը:

Արևելքի և արևմուտքի, հյուսիսի ու հարավի ժողովուրդների ու նրանց մշակույթների, արժեքների, վարքի ձևերի ու ավանդույթների փոխներթափանցումներն այսօր իրականացվում են մի քանի ճանապարհներով, որոնցից առավել տարածվածներն են միգրացիոն տեղաշարժերը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, համացանցը և այլն: Ի դեպ, զարգացած երկրներից դեպի զարգացող երկրներ ազգաբնակչության տեղաշարժեր չեն նկատվում, բայց նկատվում են մշակութային զանգվածային ներխուժումներ, ինչը մեծապես վտանգում է տվյալ մշակույթի ինքնությունը: Բանն այն է, որ մշակույթը մի ուժ է, որը հասարա-

⁸ **Գելներ Է.**, Ազգերը և ազգայնականությունը, Եր., 2003, էջ 22:

կության տարբեր համակարգային ոլորտները կապում է միմյանց, համակարգային օրինաչափությունների լեզուն «թարգմանում» է մարդկանց կենսաաշխարհին հասկանալի հասկացություններով:

Այսօր գրեթե ամենուրեք նկատվում են մշակույթների համադրման կրավորական գործընթացներ: Նույնպիսի, սակայն, ստեղծագործական հակազդեցություն կարողացան դրսևորել միայն բուդդայական և կոնֆուցիական մշակույթները: Նրանք կարողացան հմտորեն յուրացնել մասնավորապես արևմտյան մշակույթի նորարարական տարրերը՝ կլանելով ու թուլացնելով նրանց քայքայիչ ազդեցությունները: Մշակութային ներթափանցումներին առավել ակտիվորեն հակազդող մեխանիզմներ ունի հատկապես իսլամական մշակույթը: Այն այնքան ուժեղ և ամուր է, որ Արևմուտքի տեխնոլոգիական - արդիականացման գաղափարն ընդունում է ոչ թե որպես միասնականացման հրավեր, այլ որպես ռազմական մարտահրավեր: Իսլամական մոնոթեիզմը միատարր է. այստեղ աստվածության գաղափարը միջնորդավորված չէ անտիկ - եվրոպական փիլիսոփայության գաղափարներով: Պատահական չէ, որ այդ մշակույթը չենթարկվեց աշխարհիկ և հոգևոր աշխարհների տարբաժանման: Իսլամական այս պասսիոնարությունը ոչ միայն ազդեցիվության, այլև այլ մշակույթների հետ հարմարվելու անընդունակության պատճառ է, ինչը կարելի է գնահատել ավելի շուտ որպես ողբերգություն, քան մշակույթի արժանիք: Իսլամական մշակույթը ոչ միայն դժվարությամբ է համագոյակցում այլ մշակույթների հետ, այլև չունի այլ համակարգերին ինտեգրվելու ճկունություն: Ուստի այդ մշակույթի համար օտարները շատ հստակ սահմանագատված են և դիտվում են թշնամի մշակույթներ, ինչի հետևանքով միջմշակութային երկխոսության, համագործակցության ու հաղորդակցության համար մշտապես ծագում են որոշակի դժվարություններ ու արգելքներ: Այս առնչությամբ Ս. Հանթինգթոնը նկատում է, որ 20 - րդ դարի վերջերին բռնությունների և պատերազմների երկու երրորդից ավելին տեղի է ունեցել իսլամական և ոչ իսլամական խմբավորումների միջև: «Իսլամի սահմաններն իրոք արյունոտ են, և ներքին տարածությունը՝ նույնպես»⁹:

Մշակութային ներխուժումների նկատմամբ վերաբերմունքի յուրահատուկ պատասխան կարելի է համարել ահաբեկչությունը, ինչը լուրջ խնդիր է համաաշխարհային հանրության ձևավորման, զարգացման ու կայացման համատեքստում: Ահաբեկչության լայն տարածումը վկայում է, որ տվյալ հասարակությունը «հիվանդ է», ինչի պատճառը մշակույթների ու երկրների միջև խաղաղ ու փոխզիջումային համագոյակցության հասնելու ցանկության բացակայությունն է: Պետք է նկատել, սակայն, որ հաղորդակցության ու շփման նման խեղումների դեմ պայքարը չպետք է տարվի ռազմական միջոցներով: Մշակույթները խաղաղվում և հանգստանում են ոչ այն ժամանակ, երբ «պարտված» են, այլ ընդհակառակը, երբ նրանք ուժեղանում են, երբ սոցիումի կենսաաշխարհը հասցնում են ներդաշնակության և ունակ են իրագործելու արդյունավետ սոցիալական ինտեգրացիա: Որպեսզի ձևավորվի ներդաշնակ համաաշխարհային հանրույթ, մշակութային նույնականությունը չպետք է լինի պորբլե-

⁹ Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М., 2003, с. 420.

մատիկ, նրա վրա չպետք է լինեն միակողմանի ճնշումներ, առավել ևս, որ պարտադրվող արժեքները, որքան էլ ունիվերսալ լինեն, տվյալ մշակույթի համար օտար են: Այսինքն՝ մշակութային արժեքները, խցկվելով օտար միջավայր, միևնույնն է, չեն պահպանում իրենց կենսունակությունը, դրանք իմաստագրկվում և կորցնում են իրենց իմաստը քանի որ կտրվում են հարազատ մշակութային միջավայրից¹⁰:

Համաշխարհային փորձը վկայում է, որ այս ճանապարհով «յուրա-յինների» համաշխարհային հանրույթի ձևավորումն ի վերջո ձախողվում է, քանի որ որևէ մշակույթի գերակայության ու մյուսների ճնշման գործընթացների պարազայում անխուսափելի են դառնում միջմշակութային զանազան բախումները, կոնֆլիկտներն ու ահաբեկչությունը:

Երկրորդ՝ մշակույթների մերձեցումն ու միասնականացումը ի սկզբանե ընթանում են բոլոր մշակույթների համահավասարության ու հավասարարժեքության սկզբունքների շրջանակներում: Այս դեպքում կարևորվում է այնպիսի միասնության ստեղծումը, որտեղ յուրաքանչյուր մշակույթ կպահպանի իր ինքնատիպությունն ու անկրկնելիությունը, իսկ նրանց միջև փոխհարաբերությունները կիրագործվեն երկխոսության միջոցով: Այս սկզբունքը բազմաբևեռ, բազմակենտրոն մշակութային աշխարհի ստեղծման նախապայմաններից մեկն է, որը, սակայն, պահանջում է նոր մտածողություն ու հանդուրժողականություն, ինչը այնքան էլ ընդունելի չէ մշակույթ «արտահանող» այն երկրների համար, որոնք իրենց մշակույթը համարում են առաջադիմական ու համաշխարհային, իսկ այլոց մշակույթը՝ ցածրորակ ու ժամանակավրեպ: Այս մոտեցման սկզբունքները մշակվում են փիլիսոփայական համեմատագիտության շրջանակներում: Այն, մասնավորապես, հնարավորություն է տալիս համաշխարհային մշակույթը դիտարկել մեկ ամբողջության մեջ՝ հաշվի առնելով բազմակերպությունը, ազգային առանձնահատկությունները, տարբերությունները և այլն: Այստեղ առանցքային սկզբունքներից մեկը «ուրիշներին հասկանալու» միջոցով երկխոսության հաստատումն է: Նման երկխոսության հաստատմանը նպաստում են այն վերազգային հանրույթներն ու կազմակերպությունները, որոնց գործունեության արդյունքում ձևավորվել են ինքնության սոցիոմշակութային վերազգային ձևեր ու մետամշակույթներ: «Մոդեռնի ժամանակաշրջանում նույնականացման պրոբլեմը փոխել է իր տեսքն ու բովանդակությունը, և նրա էությունը ոչ այնքան այն է, թե ինչպես ձեռք բերել ընտրյալ ինքնություն և այն ընդունելի դարձնել, որքան այն, թե ինչպիսի ինքնություն ընտրել և ինչպես կարողանալ ժամանակին մեկ այլ ընտրություն անել, եթե ավելի վաղ ընտրված ինքնությունը կորցրել է իր արժեքը կամ զրկվել է իր գայթակղիչ գծերից»¹¹:

Մշակութային մերձեցման ժամանակակից գործընթացներում կարևորվում են համակեցության սոցիոմշակութային ինքնության այնպիսի դրսևորումներ, որոնցից են կատարողական, նախաձեռնողական,

¹⁰ Տե՛ս **Тойнби А.** Цивилизация перед судом истории. М., 2003, էջ 66:

¹¹ **Бауман З.** Индивидуализированное общество. М., 2002, с. 111.

քննադատական, ներառվելու, պատասխանատու ինքնությունները¹², որոնք նպաստում են համատեղ գործունեության ընթացքում մարդկանց միավորմանը և դառնում «յուրայինների» համաշխարհային հանրույթի ձևավորման նախադրյալներ:

КАЗАР АВЕТИСЯН – Проблема сближения культур и становления мирового сообщества "своих". – В современном мире интеграции сопутствует ряд проблем, которые наиболее ярко проявляются в контексте компаративного анализа культуры и цивилизации. Человек одновременно живёт в двух пространствах – культурном и цивилизационном, поэтому его деятельность почти всегда двойственна. Если в цивилизационном пространстве происходят всемирные процессы интеграции и слияния разных сфер, то в культурном пространстве сближение культур выходит за рамки общей логики глобализации. Оно может диктоваться двумя взаимоисключающими принципами: а) превосходство и лидерство конкретной культуры, б) межкультурный диалог и толерантность.

GHAZAR AVETISYAN - Issues on the convergence of cultures and the formation of the global society of "Kinsfolk". - In the contemporary world, integration processes are accompanied by a few issues, which are more noticeable in the context of comparative analysis of culture and civilization. Humans live both in the world of culture and civilization and, therefore, their activities in most cases are dual by nature. When in a civilized world global processes of unification and integration of different spheres take place, in culture, the course of the convergence of cultures does not follow the logic of globalization. Dominance of a certain culture and intercultural dialogue and tolerance are two incompatible principles that may guide this process.

¹² Տե՛ս **Հարությունյան Է. Ա.**, Համակեցության սոցիոմշակութային ինքնության տարատեսակները // Անցումային հասարակություն. Սոցիոմշակութային փոխակերպումներ, Եր., պրակ 4, էջ 14 - 17: